

Natuurindicatoren

2010

Toestand van de natuur in Vlaanderen
cijfers voor het beleid

Natuurindicatoren 2010

Toestand van de natuur in Vlaanderen
cijfers voor het beleid

Mededeling van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
INBO.M.2010.2

Colofon

Auteurs:

Toon Van Daele, Wouter Van Reeth, Myriam Dumortier, Johan Peymen

Met medewerking van:

Tim Adriaens, Anny Anselin, Niko Boone, Lode De Beck, Luc De Bruyn, Koen Devos, Maarten Hens, Lon Lommaert, Gerald Louette, Dirk Maes, Anik Schneiders, Maarten Stevens, Wouter Van Landuyt, Glenn Vermeersch

Vormgeving:

Nicole De Groof

Druk:

Artoos

Administratie:

Anja De Braekeleer
Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
Kliniekstraat 25, B-1070 Brussel
e-mail: nara@inbo.be
website: www.inbo.be
tel: 02-525.02.28 - fax: 02-558.18.05

Verantwoordelijke uitgever:

Jurgen Tack

Wijze van citeren:

Van Daele, T., Van Reeth, W., Dumortier, M., Peymen, J. (2010) Natuurindicatoren 2010. Toestand van de natuur in Vlaanderen: cijfers voor het beleid. Mededeling van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, INBO.M.2010.2, Brussel.

©2010, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Mits bronvermelding wordt overname van teksten toegelaten en zelfs aangemoedigd.

D/2010/3241/292

INBO.M.2010.2

Gedrukt op 100% gerecycleerd papier, gemaakt uit postconsumer waste en chloorvrij gebleekt

Licens nr.: DK/11/1

Foto's voorpagina:

Yves Adams / Vildaphoto

Hoofdlijnen

Vlaanderen onderschreef de Europese doelstelling om tegen 2010 het verlies van biodiversiteit te stoppen. Deze brochure evalueert de stand van zaken aan de hand van 22 natuurindicatoren die de best mogelijke invulling geven van de in 2007 voorgestelde 26 Europese biodiversiteitindicatoren (EEA, 2007).

Componenten van de biodiversiteit en integriteit van ecosystemen

Zeer specifiek leefgebied (bv. sommige habitats van Europees belang) degradeert tot meer algemeen, meestal voedselrijk leefgebied. Specifiek leefgebied herbergt dikwijls zeldzame soorten, die door de degradatie afnemen. Dat is ondermeer het geval voor veel soorten van Europees belang en voor veel soorten uit het landbouwgebied. Anderzijds breiden een aantal algemene en uitheemse soorten zich uit, waardoor de variatie in de natuur vermindert. De natuur homogeniseert. Dat is de meest zichtbare dimensie van het verlies van biodiversiteit. Zo is de aan zoet water gebonden biodiversiteit tijdens de voorbije eeuw sterk achteruitgegaan (bv. vissen, waterplanten). Het voorbije decennium is daar echter een duidelijk herstel zichtbaar (bv. vissen, libellen). Bij heel wat watervogels is er de laatste jaren, na een periode van spectaculaire toename, een terugval. Dit maakt deel uit van het herstel van de biodiversiteit. Daarnaast is er een verbetering van de toestand van de vogels in de bossen.

Beschermde gebieden en duurzaam beheer

Het Vlaams beleid, in toenemende mate aangestuurd door het Europees beleid, zet voor de instandhouding van de biodiversiteit en het duurzaam gebruik van de natuur een mix van instrumenten in. Het Vlaams Milieubeleidsplan 2008-2010 (MINA-plan 3+) bevat een aantal doelstellingen tegen 2010. Indien de trends van de voorbije vijf jaar zich voortzetten, zullen de doelstellingen voor stikstofoverschot op landbouwbodems en voor beheerovereenkomsten voor perceelsranden, kleine landschapselementen en soortenbeheer min of meer tijdig worden gehaald. De doelen inzake oppervlakte met effectief natuurbeheer, oppervlakte Vlaams Ecologisch Netwerk en gemiddelde overschrijding van de kritische last voor stikstof zullen dan het daaropvolgende decennium worden bereikt. De realisatie van de doelstellingen inzake ontsnippering en ecologische kwaliteit van waterlopen zal aan het huidige tempo meerdere decennia vertraging oplopen. De realisatie van natuurverwevingsgebied kent een uiterst beperkte vooruitgang. Vlaanderen heeft ruim 166.000 ha Natura 2000-gebieden vastgesteld om soorten en habitats van Europees belang doeltreffender te kunnen beschermen of herstellen. Hiervoor werden Gewestelijke 'instandhoudingsdoelstellingen' uitgewerkt.

Bedreigingen van de biodiversiteit

In Vlaanderen zijn natuurgebieden klein en versnipperd, en behoort de landbouwoppervlakte tot de meest productieve, maar ook de meest natuurarme van Europa. De voortgaande verstedelijking en de verdere intensivering van de landbouw versterken de negatieve gevolgen van de versnippering van de natuur. Ook het stikstofoverschot op landbouwbodems, de atmosferische stikstofdeposities en de fosforconcentraties in rivieren behoren tot de hoogste van Europa. Dankzij de beleidsinspanningen is de

vermestingsdruk in Vlaanderen aan het afnemen. Ondertussen stijgt het aantal aanwijzingen voor de actuele impact van klimaatverandering en neemt het aantal uitheemse soorten in de natuur in Vlaanderen toe met meer dan 25 nieuwe soorten per jaar. Die bijkomende bedreigingen spelen zich af op een internationale schaal en zijn daardoor moeilijker te beheersen.

Voetafdruk en maatschappelijk draagvlak

De ecologische voetafdruk van de Vlaming is groter dan wat deze planeet per persoon te bieden heeft. Een groeiend aantal Vlamingen sluit zich aan bij natuurverenigingen. De frequentie waarmee Vlamingen bos- en natuurgebieden bezoeken, nam het voorbije decennium evenwel af.

De 22 gerapporteerde natuurindicatoren geven aan dat het verlies van biodiversiteit in 2010 niet gestopt is. Het is van belang om enerzijds de bronnen van de verschillende verstoringen nog grondiger aan te pakken (ruimtegebruik, emissies van stikstof, fosfor en broeikasgassen, in- en uitvoer van soorten) en om anderzijds voldoende grote natuurgebieden doelgericht te beheren en daarbuiten een basisnatuurkwaliteit te garanderen. Dit laatste dient onder andere om – waar mogelijk – verschuivingen van populaties toe te laten wanneer de huidige leefgebieden ongeschikt worden.

Leeswijzer

In 2001 engageerde de Europese Unie zich om op haar grondgebied het verlies van biodiversiteit tegen 2010 te stoppen. In 2003 werd die doelstelling op pan-Europees niveau aanvaard. In mei 2006 herbevestigde de Europese Unie het engagement (European Commission, 2006). Vlaanderen nam in de MINA-plannen 3 en 3+ de doelstelling over als de langetermijndoelstelling inzake biodiversiteit. Op de wereldmilieutop van de Verenigde Naties in Johannesburg in 2002 spraken de deelnemende landen af om het verlies van biodiversiteit wereldwijd tegen 2010 significant te verminderen.

In 2004 startte het proces SEBI 2010 (Streamlining European Biodiversity Indicators). SEBI 2010 ontwikkelt en volgt 16 kernindicatoren ('headline indicators'), in functie van de focusgebieden van de Biodiversiteitsconventie om de voortgang ten opzichte van de 2010-doelstelling bekend te maken. In 2007 werd een voorlopige set van 26 concreet uitgewerkte 2010-indicatoren voorgesteld (EEA, 2007). In 2009 werd het eerste Europees indicatorenrapport gepubliceerd over de voortgang naar de 2010 doelstelling (EEA, 2009). Het rapport concludeert dat de Europese doelstelling 2010 niet wordt gehaald.

Deze brochure bespreekt 22 Vlaamse natuurindicatoren die de best mogelijke invulling geven aan de voorgestelde 26 Europese 2010-indicatoren. Met die set van 22 natuurindicatoren wordt de Vlaamse voortgang ten opzichte van de 2010-doelstelling geëvalueerd. De bespreking van de indicatoren bevat eerst een situering van de indicator en de relevante beleidsdoelen, vervolgens een bespreking van de voortgang en ten slotte – waar cijfers voorhanden zijn – een internationale vergelijking.

De 22 Vlaamse natuurindicatoren zijn grotendeels afkomstig van de website Natuurindicatoren (www.natuurindicatoren.be). Enkele zijn afkomstig van de website Milieu-indicatoren (www.milieुरapport.be). Op die websites worden de indicatoren regelmatig geactualiseerd.

Focusgebieden (Europese variant)	Europese kernindicatoren	Vlaamse natuurindicatoren	Bron	Blz.
Status en trends van de componenten van de biodiversiteit	1. Aantaltrends en verspreiding van een selectie van soorten	1. Broedvogels (*)	natuurindicatoren	8
		2. Graslandvlinders (*)	natuurindicatoren	9
		3. Overwinterende watervogels	natuurindicatoren	10
	2. Verandering in status van bedreigde en/of beschermde soorten	4. Status van soorten	natuurindicatoren	11
		5. Staat van instandhouding van de soorten van Europees belang (*)	natuurindicatoren	12
	3. Trend in de oppervlakte van een selectie ecosystemen en habitats	6. Staat van instandhouding van de habitats van Europees belang (*)	natuurindicatoren	13
	4. Trend in genetische diversiteit van gecultiveerde en gedomesticeerde soorten met socio-economisch belang	<i>In ontwikkeling</i>		
	5. Oppervlakte beschermde gebieden	7. Oppervlakte met effectief natuurbeheer	natuurindicatoren	14
		8. Oppervlakte Vlaams Ecologisch Netwerk en natuurverwevingsgebieden	natuurindicatoren	15
9. Oppervlakte Natura 2000 (*)		natuurindicatoren	16	
Bedreigingen van de biodiversiteit	6. Stikstofdepositie	10. Overschrijding kritische last vermesting door stikstofdepositie (*)	natuurindicatoren	17
	7. Aantal en kosten van invasieve exoten	11. Aantal uitheemse soorten (*)	natuurindicatoren	18
	8. Impact van klimaatverandering op de biodiversiteit	12. Trend Zuid-Europese libellensoorten	natuurindicatoren	19
Ecosysteem-integriteit en -functies	9. Mariene trofische index	<i>In ontwikkeling</i>		
	10. Connectiviteit/fragmentatie van ecosystemen	13. Gesaneerde vismigratieknelpunten (*)	natuurindicatoren	20

Focusgebieden <i>(Europese variant)</i>	Europese kernindicatoren	Vlaamse natuurindicatoren	Bron	Blz.
Ecosysteem-integriteit en -functies	10. Connectiviteit/fragmentatie van ecosystemen	<i>In ontwikkeling</i>		
	11. Waterkwaliteit in oppervlaktewateren	14. Fosforconcentraties in rivieren (*)	natuurindicatoren	21
Duurzaam beheer	12. Oppervlakte bos- landbouw-, visserij- en aquacultuurecosysteem met duurzaam beheer	15. Oppervlakte bosbeheerplan	natuurindicatoren	22
		16. Stikstofoverschot op landbouwbodems (*)	milieu-indicatoren	23
		17. Oppervlakte in landbouwgebruik met hoge natuurwaarden (*)	natuurindicatoren	24
		18. Oppervlakte beheerovereenkomsten met natuurdoelen (*)	natuurindicatoren	25
		19. Oppervlakte biologische landbouw (*)	natuurindicatoren	26
13. Ecologische voetafdruk van Europese landen	20. Ecologische voetafdruk	milieu-indicatoren	27	
Status van toegang tot en verdeling van de baten van genetische diversiteit	14. Patenten (<i>in ontwikkeling</i>)	-		
Status van middelentransfers en -uitgaven	15. Fondsen voor biodiversiteit	<i>In ontwikkeling</i>		
Maatschappelijk draagvlak	16. Maatschappelijke houding en participatie (<i>in ontwikkeling</i>)	21. Bezoeken aan natuur- en bosgebieden	natuurindicatoren	28
		22. Ledenaantallen van natuurverenigingen	natuurindicatoren	29

(*) Vlaamse natuurindicator is afgestemd op voorgestelde Europese indicator.

Natuurindicatoren: www.natuurindicatoren.be

Milieu-indicatoren: www.milieurapport.be

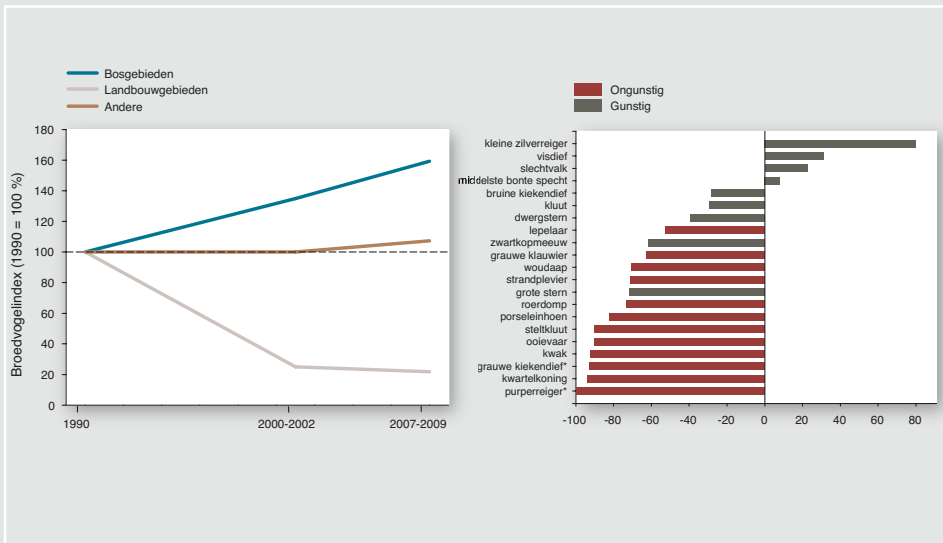
1 Broedvogels

De index van de algemene broedvogels beschrijft de trend van een selectie van algemene vogelsoorten. Er zijn drie categorieën: vogels van het landbouwgebied, vogels van het bosgebied en vogels die in diverse leefgebieden broeden, meestal generalisten.

De vogels van het landbouwgebied gingen de laatste decennia sterk achteruit. Die achteruitgang houdt verband met de intensivering en schaalvergroting in de landbouw. De achteruitgang in Vlaanderen is sterker dan die in de omliggende landen. **De toestand van de bosvogels ging er echter op vooruit.** Dat heeft te maken met de bosuitbreiding en met het streven naar een meer natuurlijke boom- en struiksoortensamenstelling en -structuur en het ouder laten worden van bomen. **Ook de vogels die in diverse leefgebieden broeden, deden het meestal goed.**

Voor de broedvogelsoorten van bijlage I van de Vogelrichtlijn werden gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen opgesteld. Voor de soorten waarvan er voldoende en recente populatietellingen beschikbaar zijn, wordt jaarlijks de actuele broedpopulatie getoetst aan de doelpopulatie. Vier van de 21 soorten hebben de doelpopulatie bereikt. In 2007 werd geoordeeld dat 9 soorten in een gunstige staat van instandhouding verkeerden. Van 5 soorten, als gunstig gedefinieerd in 2007, ligt de populatie momenteel onder de doelpopulatie. Dit komt veelal door gewijzigde broedomstandigheden of doordat deze soorten sterke populatieschommelingen vertonen. Voor de achteruitgang van de bruine kiekendief is er nog geen sluitende verklaring.

Trend van de aantallen broedvogels van bosgebieden, landbouwgebieden en diverse leefgebieden in Vlaanderen (links) en afstand van de actuele populatie tot de doelpopulatie voor broedvogelsoorten van bijlage I van de Vogelrichtlijn (* = momenteel niet broedend).

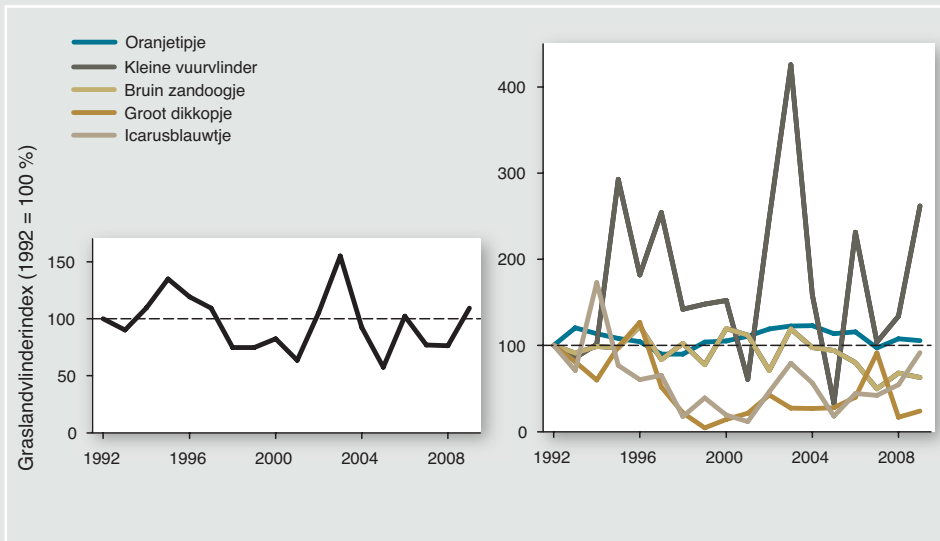

Bronnen: SOVON, BTO, Vansteenwegen (2006), Vermeersch et al. (2004), INBO

2 Graslandvlinders

De Nederlandse Vlinderstichting ontwikkelde een Europese vlinderindex voor graslanden, gebaseerd op zeven wijdverspreide en tien gespecialiseerde vlinders van graslanden. In Vlaanderen zijn voldoende gegevens beschikbaar voor vijf wijdverspreide soorten: bruin zandoogje, groot dikkopje, icarusblauwtje, kleine vuurvlinder en oranjetipje. De index geeft aantalschommelingen weer uitgedrukt in procenten. Als referentiejaar wordt 1992 (100 %) gebruikt.

De Vlaamse gegevens vertonen een wisselend verloop. De samengestelde indicator geeft een schommelend beeld. Het eindresultaat is dat de index in 2009 opnieuw ongeveer op hetzelfde peil staat als in het startjaar 1992. De kleine vuurvlinder vertoont sterke schommelingen terwijl vooral het groot dikkopje en in mindere mate het bruin zandoogje achteruitgaan. Het oranjetipje blijft relatief stabiel en het icarusblauwtje is na een sterke achteruitgang uit het dal aan het kruipen.

Trend van de aantallen graslandvlinders, geaggregeerd (links) en voor de individuele soorten (rechts).

Bron: Vlinderwerkgroep Natuurpunt, INBO

3 Overwinterende watervogels

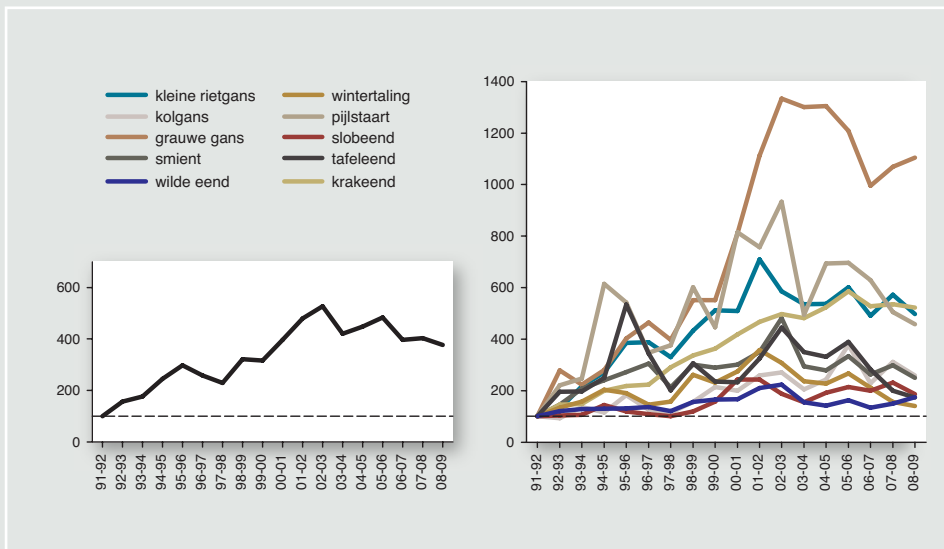
De index van overwinterende watervogels beschrijft de aantallen van overwinterende watervogels op basis van zes midmaandelijke tellingen.

De aantallen watervogels zijn tussen de winter van 1991-1992 en de winter van 2002-2003 vijfvoudigd in Vlaanderen. Daarna is er een daling. De trend van de laatste vijf winters varieert van stabiel tot aanzienlijke afname.

De trend van watervogels in Vlaanderen is een gecombineerd effect van de ontwikkelingen op Noordwest-Europees niveau en van regionale en lokale factoren. In Noordwest-Europa namen nagenoeg alle ganzen- en eendensoorten tijdens de voorbije 20 jaar toe, met uitzondering van slobbeend en tafeleend (stabiel) en pijlstaart (afname). De positieve ontwikkelingen op Noordwest-Europees niveau hebben te maken met de betere bescherming van soorten (jachtbeperkingen) en waterrijke gebieden (bv. via Vogelrichtlijn en Ramsar-Conventionie), groot voedselaanbod (voedselrijke wateren, productieve graslanden, oogstresten op akkers, ...) en verschuivingen binnen het Europese verspreidingsareaal.

De dalende trend van de watervogelindex in Vlaanderen heeft meerdere oorzaken. Bij meerdere soorten is op populatieniveau een kentering van de positieve trend merkbaar. Daarnaast is de draagkracht van een aantal Vlaamse watervogelgebieden bereikt waardoor de aantallen stabiliseren of zelfs afnemen. De afname van het aantal watervogels langs de Zeeschelde zette zich de laatste jaren door. Dit kan toegeschreven worden aan een beperkter voedselaanbod als gevolg van een verbeterde waterkwaliteit.

Trend van de aantallen overwinterende watervogels, geaggregeerd (links) en voor de individuele soorten (rechts).

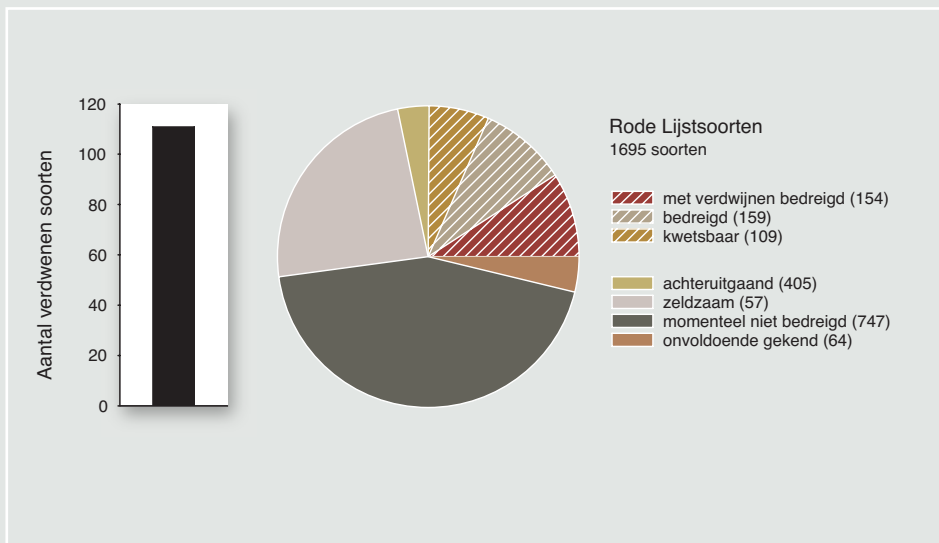

Bron: INBO, Wetlands International, van Roomen et al. (2006)

4 Status van soorten

De status van soorten wordt bepaald aan de hand van de categorieën van de 'International Union for the Conservation of Nature' (IUCN). De Rode Lijstsoorten zijn deze die 'met verdwijnen bedreigd', 'bedreigd' of 'kwetsbaar' zijn. De kennis over de status in Vlaanderen is sterk gedomineerd door gewervelde dieren en planten, waarvan voor respectievelijk 100 % en 58-70 % van de soorten de status bekend is. Paddenstoelen (10 %) en ongewervelden (5-6 %) zijn weinig gedocumenteerd. Voor de indicator worden enkel gevalideerde Rode Lijsten gebruikt. Er zijn gevalideerde Rode Lijsten voor amfibieën, broedvogels, dagvlinders, hogere planten, libellen, loopkevers, reptielen en rechtvleugeligen.

Van de 1806 soorten op de gevalideerde Rode Lijsten zijn er 111 in de loop van de voorbije eeuw uit Vlaanderen verdwenen. Van de overige 1695 soorten zijn er 422 (25%) sterk achteruitgegaan en/of hebben een kritisch niveau bereikt waardoor de soort op het punt staat te verdwijnen. Het verdwijnen of achteruitgaan van soorten is een gevolg van de achteruitgang van de oppervlakte geschikt habitat en van de dalende habitatkwaliteit. Ook soorten uit het landbouwgebied komen steeds meer op de Rode Lijst terecht

Status van alle in Vlaanderen onderzochte soortengroepen.

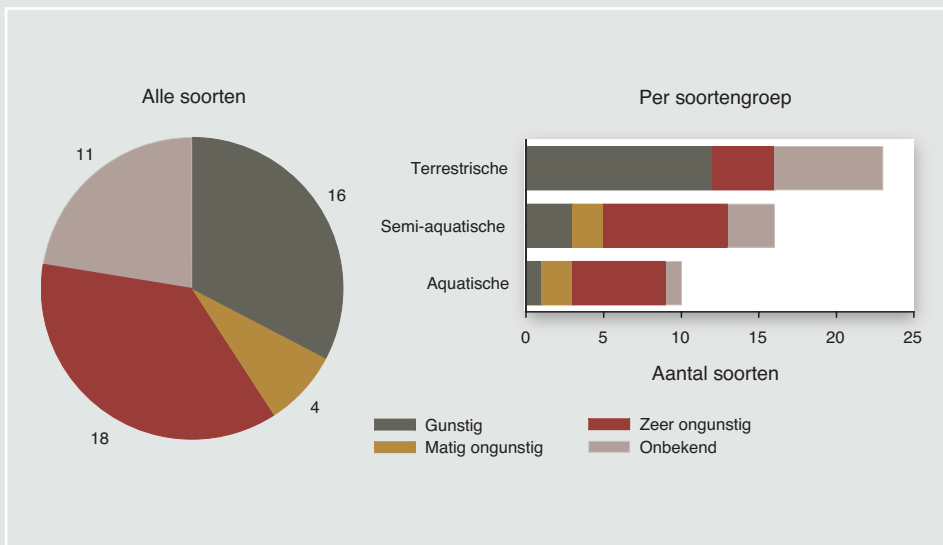
Bron: INBO

5 Staat van instandhouding van de soorten van Europees belang

De Habitatrictlijn beoogt een gunstige staat van instandhouding van een aantal soorten die mondiaal bedreigd zijn en waarvoor Europa een belangrijke rol vervult. Het gaat dikwijls om soorten van specifieke leefgebieden. De staat van instandhouding van die soorten wordt geëvalueerd op basis van vier door Europa vastgelegde criteria, namelijk de populaties van de soort, het areaal of verspreidingsgebied, de habitat en de toekomstverwachtingen.

Ongeveer een derde van de soorten (16 soorten, 33 %) bevindt zich in een gunstige staat van instandhouding. Voor 4 soorten (8 %) is de staat van instandhouding matig ongunstig en voor 18 soorten (37 %) is die zeer ongunstig. Voor elf soorten waren er onvoldoende gegevens om tot een evaluatie te komen. De toestand is relatief gezien het slechtst voor aquatische soorten, waar slechts één van de 10 soorten gunstig scoort. Dat is vooral een gevolg van de ongunstige evaluatie van de actuele populaties van de soorten en hun leefgebied.

Beoordeling van de soorten van de Habitatrictlijn per staat van instandhouding, geaggregeerd (links) en per soortengroep (rechts) (2010).

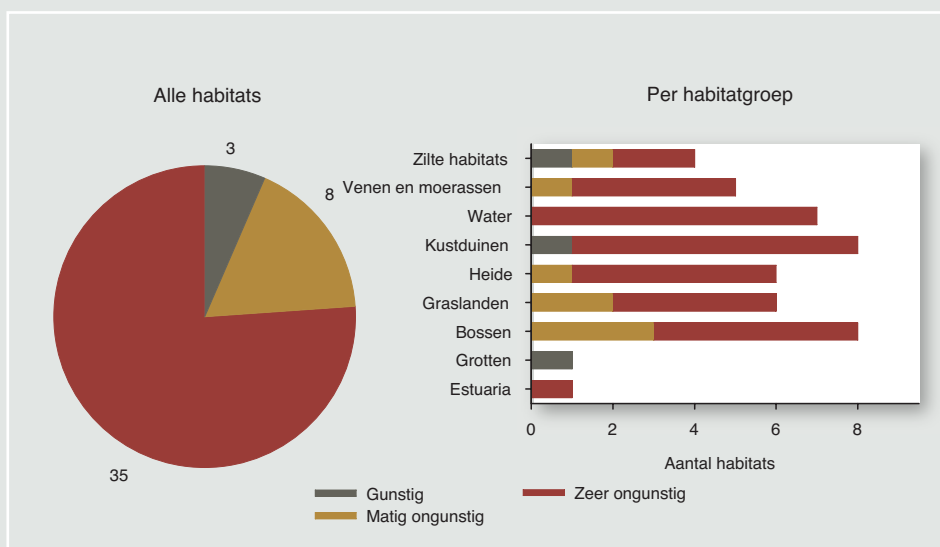

Bron: INBO, Paelinckx et al. (2008)

6 Staat van instandhouding van de habitats van Europees belang

De Habitatrichtlijn beoogt een gunstige staat van instandhouding van een aantal habitats die mondiaal bedreigd zijn en waarvoor Europa een belangrijke rol vervult. Het gaat hier meestal om zeer specifieke leefgebieden. De staat van instandhouding van die habitats wordt geëvalueerd op basis van vier door Europa vastgelegde criteria: de oppervlakte van de habitat, het areaal of verspreidingsgebied, de kwaliteit en de toekomstverwachtingen.

Drie kwart van de habitats (35) bevindt zich in een zeer ongunstige staat van instandhouding. Daarnaast zijn er nog 8 habitats (17 %) in een matig ongunstige staat: een zilt habitat, een veenen moerashabitat, een heidehabitat, twee graslandhabitats en drie boshabitats. Slechts drie habitats bevinden zich in een gunstige staat van instandhouding: een zilt habitat (bij eb droogvallende slikwadde en zandplaten), een kustduinhabitat (duinen met duindoorn) en het grothabitat (niet voor publiek opengestelde grotten). Alle watergebonden habitats krijgen een zeer ongunstige beoordeling. Water- en luchtverontreiniging zijn de factoren die voor de meeste habitats als een bedreiging vermeld worden.

Beoordeling van de habitats van de Habitatrichtlijn per staat van instandhouding, geaggregeerd (links) en per biotoop (rechts) (2007).

Bron: INBO, Paelinckx et al. (2008)

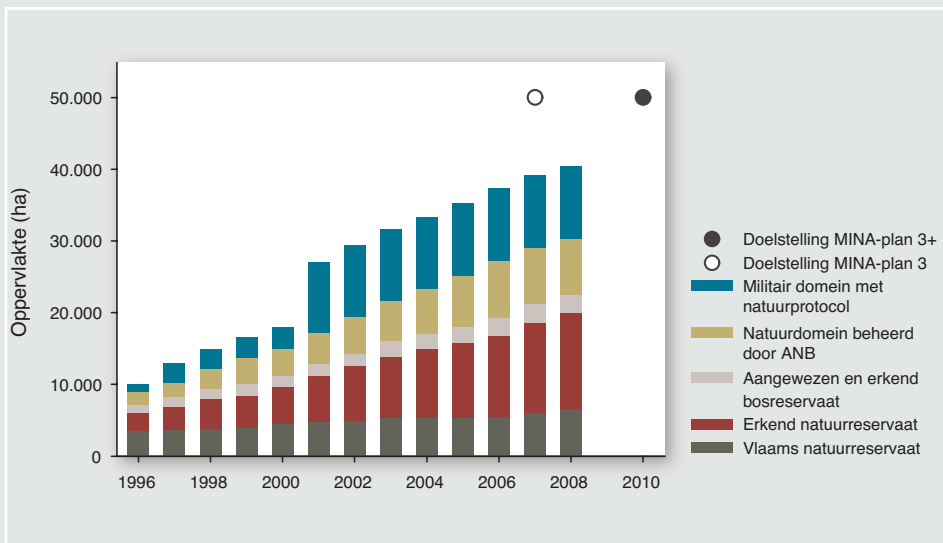
7 Oppervlakte met effectief natuurbeheer

Het MINA-plan 3 plande de realisatie van 50.000 ha gebieden 'met effectief natuurbeheer' tegen 2007. Met het MINA-plan 3+ kwam er een uitstel tot 2010. De indicator omvat de erkende en de Vlaamse natuur- en bosreservaten, de andere natuurgebieden beheerd door het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) en de militaire domeinen met een natuurprotocol. De domeinbossen (openbare bossen, in eigendom van of beheerd door het ANB) maken geen deel uit van deze indicator. Evenmin de natuurgebieden die worden beheerd door natuurverenigingen maar die niet formeel erkend zijn als natuurreservaat.

Eind 2002 bedroeg de oppervlakte 'met effectief natuurbeheer' 29.480 ha of 59 % van de plandoelstelling. Eind 2008 was er 40.358 ha of bijna 81 % gerealiseerd. De toename in 2008 was het kleinst in 13 jaar. Ruim 800 ha van die groei werd gerealiseerd in de erkende natuurreservaten. **Op basis van de huidige trend wordt de doelstelling pas in 2014 bereikt. Indien de dalende trend van de uitgaven en subsidies voor terreinverwerving zich de volgende jaren voortzet, zal deze doelstelling nog later worden gerealiseerd.**

Hoe scoren de verschillende componenten? Eind 2008 was 6.579 ha bij ministerieel besluit aangewezen als Vlaams natuurreservaat en in beheer door het Agentschap voor Natuur en Bos. 13.435 ha had het statuut van 'erkend natuurreservaat' en was in beheer van natuurverenigingen. Verder was er 2.547 ha bosreservaat. ANB voert eveneens een natuurgericht beheer in ongeveer 10.000 ha militair domein, waarvoor een natuurprotocol werd afgesloten met de federale overheid.

Oppervlakte met effectief natuurbeheer

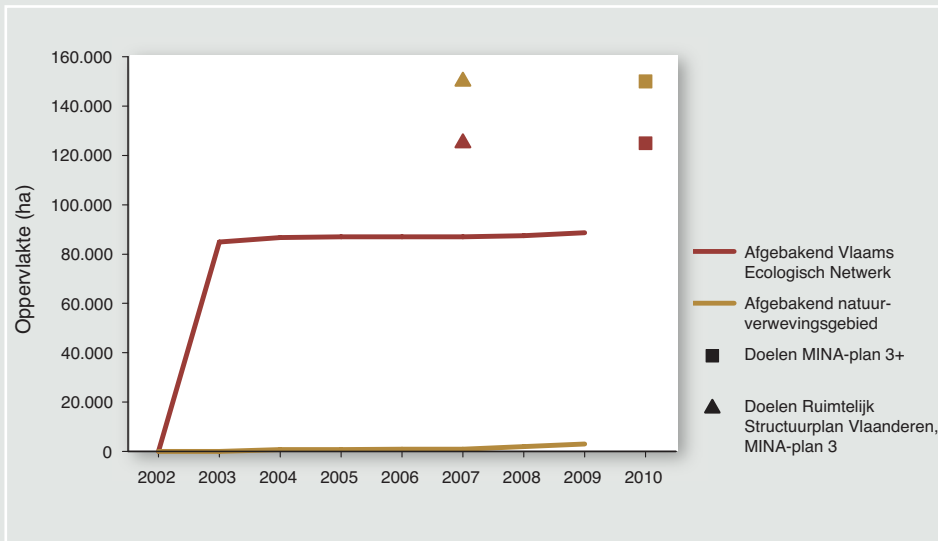
Bronnen: ANB, natuurverenigingen, INBO

8 Oppervlakte Vlaams Ecologisch Network en natuurverwevingsgebied

Om de versnippering van natuurgebieden tegen te gaan en tot grotere en beter verbonden leefgebieden voor planten en dieren te komen, voorzien het Natuurdecreet, de opeenvolgende MINA-plannen en het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV) 125.000 ha (9,2 % van de Vlaamse landoppervlakte) Vlaams Ecologisch Network (VEN). Daarnaast wordt ook nog 150.000 ha natuurverwevingsgebied voorzien en een onbepaalde oppervlakte natuurverbingsgebied.

De afbakening van het Vlaams Ecologisch Network verloopt in twee fasen: In de eerste fase (2002-2003) werden consensusgebieden opgespoord op basis van de Gewenste Natuur- en Bosstructuur en de Gewenste Agrarische Structuur. Dat resulteerde in de afbakening van 84.965 ha. De tweede fase wordt sinds 2004 systematisch aangepakt via gebiedsgerichte planningsprocessen in 13 buitengebiedregio's. Eind 2008 was de ruimtelijke visie voor alle regio's afgewerkt. Voor iedere regio keurde de Vlaamse Regering een operationeel uitvoeringsprogramma goed met o.a. een lijst van op te maken ruimtelijke uitvoeringsplannen. De afbakening loopt achter op schema. Oorspronkelijk was voorzien dat de afbakening afgerond zou zijn begin 2003 (volgens het natuurdecreet) en 2007 (volgens het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen). **Zes jaar na het streefjaar in het Natuurdecreet en het MINA-plan 2 en twee jaar na het streefjaar in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen zijn 71 % van het Vlaams Ecologisch Network (88.650 ha) en 2 % van het natuurverwevingsgebied (3.094 ha) afgebakend.**

In een addendum bij het RSV, dat voorlopig vastgesteld werd op 18/12/2009, wordt de realisatietermijn van deze doelstelling verlengd tot 2012. De realisatie van het VEN is tevens opgenomen in het regeerakkoord.

Oppervlakte afgebakend Vlaams Ecologisch Network en natuurverwevingsgebied.

Bron: Agentschap voor Natuur en Bos (ANB)

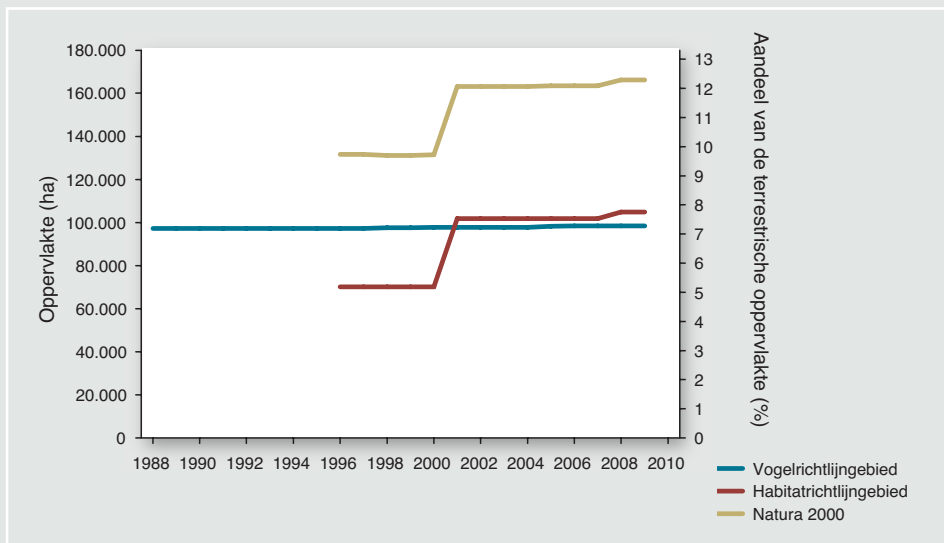
9 Oppervlakte Natura 2000

De Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn hebben tot doel een aantal soorten en habitats van Europees belang te beschermen. Om dat te helpen realiseren, werd het Europese Natura 2000-netwerk afgebakend. Het omvat momenteel ongeveer 26.000 Speciale Beschermingszones (Vogelrichtlijngebieden en Habitatrichtlijngebieden) en bestrijkt 18 % van de landoppervlakte van de EU.

In Vlaanderen werden 24 Vogelrichtlijngebieden aangewezen met een oppervlakte van 98.423 ha of 7,3 % van de landoppervlakte. Er werden 38 Habitatrichtlijngebieden vastgesteld met een oppervlakte van 104.888 ha of 7,8 % van de Vlaamse landoppervlakte. De totale oppervlakte Natura 2000 bedraagt daarmee 166.187 ha (12,3 % van de Vlaamse landoppervlakte). De mariene gebieden zijn daar niet bij inbegrepen. Zij behoren tot de bevoegdheid van de Belgische federale overheid. In 2008 was er nog een beperkte uitbreiding van het Habitatrichtlijngebied nadat op vraag van de Europese Commissie, de vaargeul van het IJzer- en het Schelde-estuarium mee werd afgebakend. **Een internationale vergelijking in NARA 2007 toonde aan dat 7,8 % Habitatrichtlijngebied weinig is in vergelijking met het Europees gemiddelde, maar veel in vergelijking met omliggende dichtbevolkte economische topregio's.**

Er is geen verdere uitbreiding van het Natura 2000-netwerk in Vlaanderen in het vooruitzicht gesteld. Voor de definitieve aanwijzing van de Habitatrichtlijngebieden opteerde de Vlaamse Regering ervoor om per gebied een apart aanwijzingsbesluit goed te keuren, waarin meteen ook de instandhoudingsdoelstellingen voor dit gebied (S-IHD) worden opgenomen. Die besluiten moeten volgens de Habitatrichtlijn en het Natuurdecreet tegen 7 december 2010 zijn goedgekeurd.

Oppervlakte Vogelrichtlijngebied, Habitatrichtlijngebied en Natura 2000 in Vlaanderen.

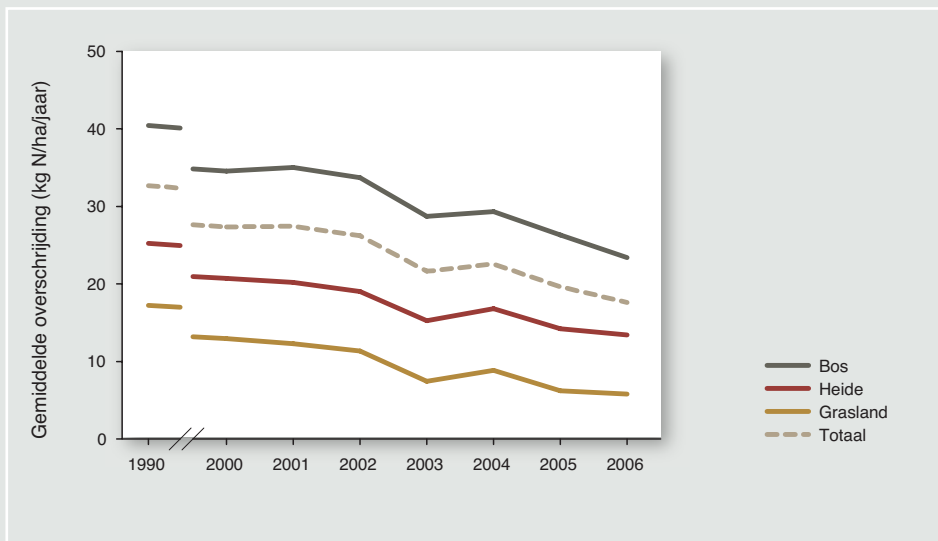
Bronnen: ANB, INBO

10 Overschrijding kritische last vermessing door stikstofdepositie

Vermesting is een van de belangrijkste factoren die de biodiversiteit gedurende de voorbije eeuw hebben beïnvloed. De overschrijding van de kritische last vermessing door stikstofdepositie is een maat voor de versterking door de atmosferische stikstofdepositie. De kritische last is het maximale depositieniveau waarbij er op lange termijn geen versterking van de biodiversiteit optreedt. Vermestingsgevoelige ecosystemen als bossen, heiden en soortenrijke graslanden kenmerken zich door een lage kritische last. De opeenvolgende MINA-plannen streven op lange termijn (2030) naar het terugdringen van de stikstofdeposities tot onder de kritische last, een nodige voorwaarde voor het duurzame herstel van de vermessingsgevoelige biodiversiteit.

De atmosferische depositie van stikstof bedroeg in 2006 in Vlaanderen gemiddeld 37,0 kg/ha, een daling met 33 % vergeleken met 1990. In 2006 was in respectievelijk 100, 100 en 68 % van de oppervlakte bos, heide en soortenrijk grasland in Vlaanderen de depositie hoger dan de bijhorende kritische last, samen 91 % van de oppervlakte vermessingsgevoelige terrestrische natuur. Gemiddeld was er in 2006 een overschrijding van 17,6 kg N/ha. De overschrijding is het hoogst voor bossen (+23,4 kg N/ha), gevolgd door heiden en soortenrijke graslanden (resp. +13,4 en +5,8 kg N/ha). De overschrijding van de kritische last behoort in Vlaanderen tot de hoogste van Europa (EEA, 2005).

De gemiddelde overschrijding van de kritische last neemt sinds 1999 gestaag af (trend 2000–2006: jaarlijks $-1,7$ kg N/ha/jr). Wanneer dit tempo wordt aangehouden is er omstreeks 2016 geen gemiddelde overschrijding meer van de kritische last.

Gemiddelde overschrijding van de kritische last voor vermessing door stikstofdepositie in bos, heide en graslanden.

Bron: VMM- MIRA

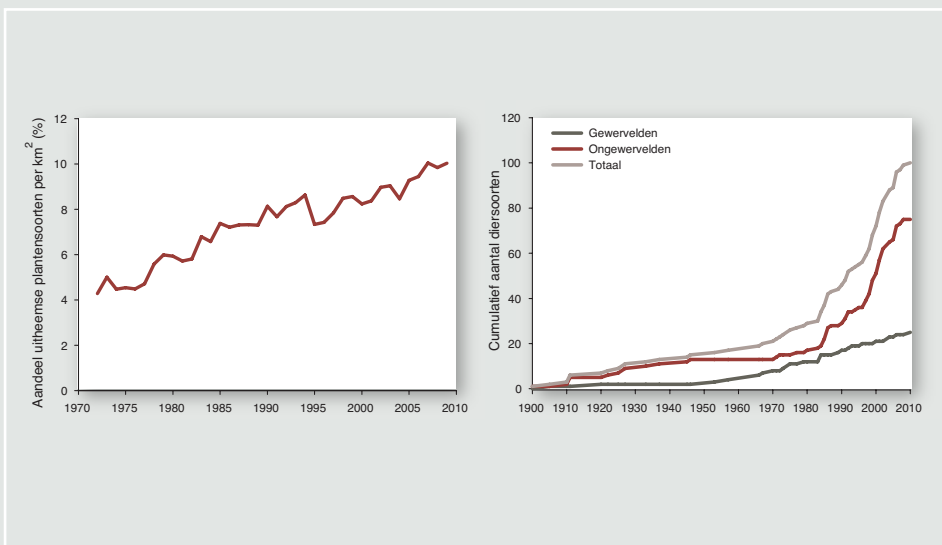
11 Aantal uitheemse soorten

Door de toenemende mobiliteit van mensen en goederen worden – al dan niet bewust – steeds meer soorten planten en dieren in- en uitgevoerd. Uitheemse soorten vormen een toenemende bedreiging voor de inheemse biodiversiteit. Sommige uitheemse soorten worden na verloop van tijd invasief en verstoren daarmee de inheemse biodiversiteit. Het aantal uitheemse soorten vormt een maat voor het risico op invasieve uitheemse soorten. Daarnaast dient een indicator te worden ontwikkeld die de invasieve soorten en hun schade opvolgt.

Het aandeel uitheemse plantensoorten binnen de globale plantensamenstelling is sinds de jaren 70 verdubbeld van ongeveer 5 % tot bijna 10 %. Het stijgende internationale transport zorgt voor een permanente aanvoer van nieuwe plantensoorten. Dit gebeurt zowel onbewust (bv. bij transport van granen, soja, ertsen, ...) als bewust (bv. aanplant van uitheemse plantensoorten in tuinen en parken). Een deel daarvan slaagt erin zich te vestigen en breidt zich spontaan uit. Tussen 1900 en 2010 vormden ongeveer 100 uitheemse diersoorten blijvende populaties in de natuur in Vlaanderen.

De laatste vijf jaar nam het aantal uitheemse planten- en diersoorten in de natuur in Vlaanderen sterk toe. De toename aan uitheemse soorten vergroot de kans op bijkomende problemen met invasieve soorten. De kosten om sommige invasieve soorten te bestrijden lopen nu al hoog op (bv. Amerikaanse vogelkers, Canadese gans en diverse waterplanten).

Aandeel uitheemse plantensoorten (links) en aantal gewervelde en ongewervelde diersoorten (rechts).

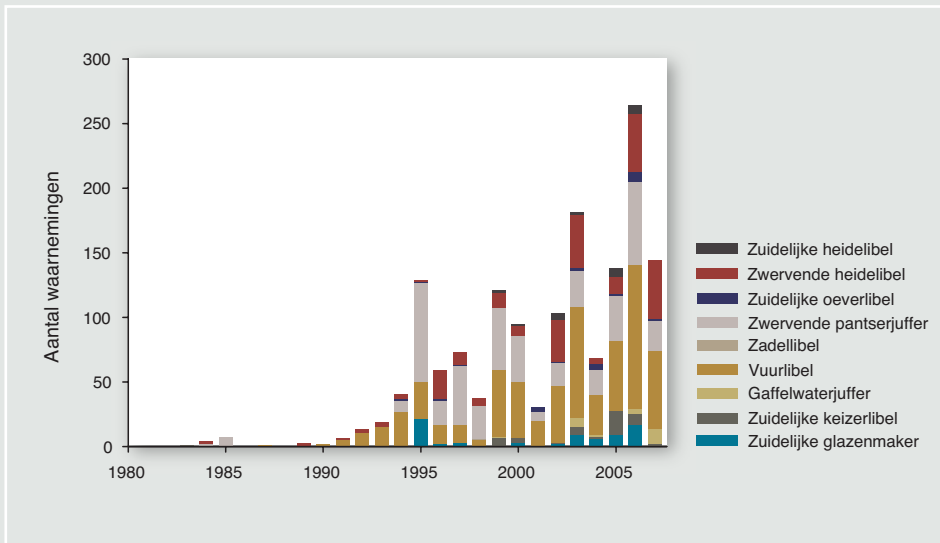
Bronnen: Nationale Plantentuin Meise, Verloove (2002), INBO

12 Trend Zuid-Europese libellensoorten

In de natuur in Vlaanderen worden steeds meer aanwijzingen voor de actuele impact van klimaatverandering vastgesteld. Sommige trekvogels komen vroeger aan uit het zuiden. Sommige vlinders en libellen vliegen vroeger uit. De berk vervroegt zijn stuifmeelproductie. De bladontwikkeling bij eik vervroegt.

Naast temporele zijn er ook ruimtelijke verschuivingen. Zo breiden zuidelijke soorten zich uit naar het noorden. Dat is ondermeer het geval voor een aantal libellensoorten. De figuur laat zien hoe het aantal waarnemingen in 2006 het hoogste was sinds het begin van de telling. Sommige soorten, zoals de zwervende pantserjuffer, die hier vroeger alleen als toevallige bezoekers kwamen hebben nu permanente populaties.

Het risico schuilt er evenwel in dat sommige soorten zich meer en andere soorten zich minder aanpassen, waardoor er wijzigingen dreigen in de voedselketen en een verlies van ecologische samenhang.

Bron: LVV (Libellenvereniging Vlaanderen)

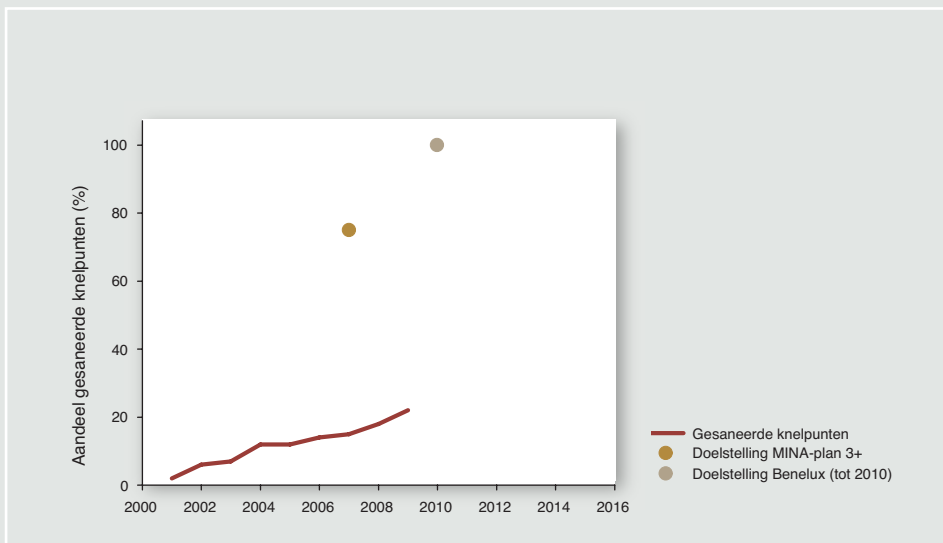
13 Gesaneerde vismigratieknelpunten

De fragmentatie van waterlopen door stuwen en sluzen vormt een ernstig knelpunt voor de instandhouding van vispopulaties. In 1996 stelde de Benelux zich tot doel tegen 2010 vismigratie te verzekeren in alle hydrografische bekken. Die doelstelling werd in 2003 opgenomen in het Vlaams Decreet Integraal Waterbeleid. Het MINA-plan 3 voegde daar aan toe dat tegen 2007 75 % van de knelpunten op prioritaire waterlopen gesaneerd moeten zijn en er geen nieuwe knelpunten bijkomen.

Een evaluatie van de BENELUX-beschikking concludeert dat al heel wat knelpunten weggewerkt zijn maar dat de voorziene timing niet haalbaar is en voorlopig moet gefocust worden op de prioritaire waterlopen. De timing van de nieuwe BENELUX-beschikking werd afgestemd op de Europese Kaderrichtlijn Water. Het is de bedoeling om vervolgens ook het Decreet Integraal Waterbeleid in die zin aan te passen.

De afgelopen jaren werd gewerkt aan de realisatie van een vrije vismigratie in een prioritair netwerk van ongeveer 3000 km. **Eind 2009 waren in totaal 171 van de 789 (22 %) knelpunten gesaneerd.** Het totale aantal knelpunten is veranderlijk aangezien een knelpunt soms van nature verdwijnt of bij verder onderzoek geen knelpunt blijkt te zijn. **Indien het huidige saneringstempo wordt aangehouden, zullen de geïnventariseerde vismigratieknelunten op de prioritaire waterlopen na 2030 gesaneerd zijn.** Dat is later dan het voorgestelde uitstel. De belangrijkste obstakels zijn de beschikbare budgetten, personeelscapaciteit en maatschappelijke complicaties. Ondertussen vertonen de migrerende vissoorten een beperkt herstel, dat wellicht vooral te maken heeft met de verbetering van de waterkwaliteit.

Aantal gesaneerde vismigratieknelunten op de prioritaire waterlopen in Vlaanderen.

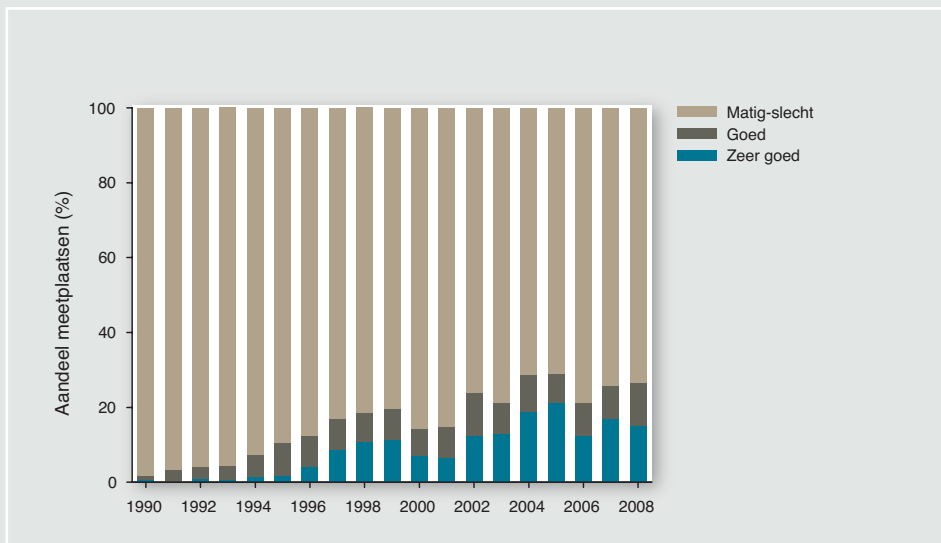
Bron: VMM

14 Fosforconcentraties in rivieren

Het Decreet Integraal Waterbeleid voorziet, conform de Europese Kaderrichtlijn Water, minimaal een goede ecologische toestand in alle natuurlijke oppervlaktewateren tegen 2015. Mits motivatie kan Europa uitstel toestaan tot 2027. Voldoende lage fosforconcentraties zijn een belangrijke randvoorwaarde om de goede of zeer goede ecologische toestand in rivieren te halen. Voor de Vlaamse riviertypen zijn – conform de Kaderrichtlijn Water – twee richtwaarden opgesteld voor een gemiddelde fosforconcentratie: één voor het bereiken van de zeer goede en één voor het bereiken van de goede ecologische toestand. Deze indicator volgt het aantal meetplaatsen dat aan die richtwaarden voldoet.

Dankzij de inspanningen rond waterzuivering en de afbouw van fosfaathoudende wasmiddelen nam in de jaren 90 het aantal meetpunten met een zeer goede of goede ecologische toestand inzake fosfor geleidelijk toe. Na 1998 vonden vooral jaarschommelingen plaats en is de toename aan meetpunten die de goede toestand bereiken minder duidelijk. **In 2008 bereikte 27 % van de meetplaatsen de zeer goede of goede ecologische toestand. Enkel een trendbreuk door het doorvoeren van extra maatregelen kan ervoor zorgen dat de ecologische doelstellingen gehaald worden.** De fosforconcentraties in Vlaamse rivieren behoren tot de hoogste in Europa (EEA, 2001, 2008).

Planten die gevoelig zijn voor fosfaanrijking tonen een veeleer negatieve trend. De fosfordruk op voedselarme beken is nog te hoog om een verbetering van de staat van instandhouding van aquatische habitats (habitat 3260) en soorten (drijvende waterweegbree) van Europees belang toe te laten (NARA 2007).

Ecologische kwaliteit in rivieren inzake fosforconcentratie.

Brongegevens: VMM

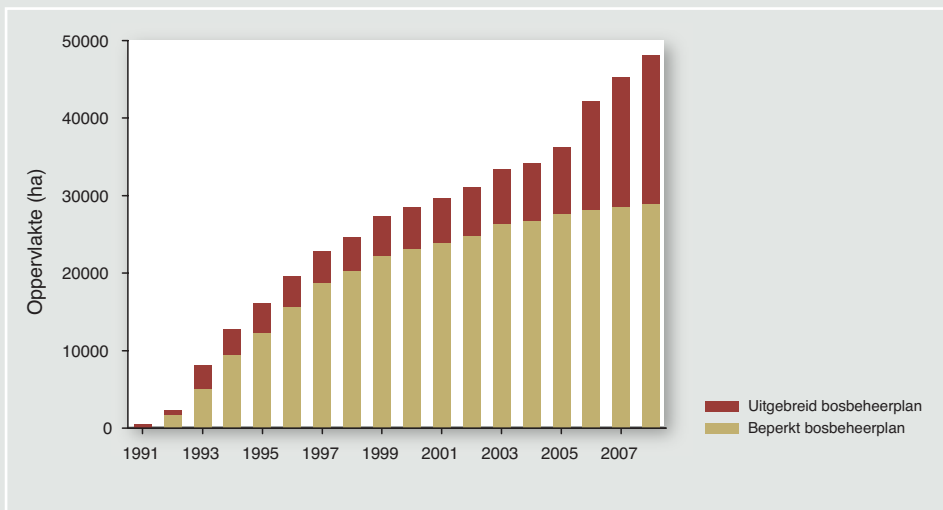
15 Oppervlakte bosbeheerplan

Het bosbeheerplan vormt een belangrijke schakel in het duurzaam bosbeheer. Er zijn twee soorten bosbeheerplannen. Beperkte beheerplannen moeten aan een basisniveau voldoen, terwijl uitgebreide beheerplannen de criteria duurzaam bosbeheer moeten halen. De criteria duurzaam bosbeheer zijn gebaseerd op de internationale FSC-principes (Forest Stewardship Council). Boseigenaars kunnen voor bossen met uitgebreid beheerplan een FSC-certificaat halen.

Volgens het Bosdecreet moeten alle bossen groter dan vijf hectare over een bosbeheerplan beschikken. Bij alle openbare bossen en bij privébossen binnen het Vlaams Ecologisch Netwerk moet dat een uitgebreid beheerplan zijn. Het MINA-plan 3+ voorziet dat tegen 2010 18.000 ha bos in beheer van het Agentschap voor Natuur en Bos over een uitgebreid beheerplan beschikt. Deze indicator toont de oppervlakte met beperkt en uitgebreid goedgekeurd beheerplan, onafhankelijk van de beheerder.

Tussen 1990 en 2008 werd 19.101 ha uitgebreid en 28.987 ha beperkt bosbeheerplan goedgekeurd, wat het totaal op 48.089 ha bracht. **Eind 2008 dekten de bosbeheerplannen zo'n 32 % van het Vlaams bosareaal. Daarnaast werd in 15% van het bosareaal een vorm van effectief natuurbeheer toegepast. Voor 53 % van de bossen werd nog geen beheerplan goedgekeurd.** Eind 2009 kende 10.391 ha van de 24.331 ha bos in beheer van ANB een goedgekeurd beheerplan. Naarmate de oppervlakte uitgebreid bosbeheerplan toeneemt, vergroten de kansen op een geleidelijke verbetering van de boskwaliteit. We verwachten dat dit zowel de biodiversiteit als de ecosystemendiensten van bossen ten goede zal komen. Ook in de beperkte bosbeheerplannen is er toenemende aandacht voor de ecologische functie van het bos (NARA 2007).

Oppervlakte beperkt en uitgebreid bosbeheerplan. De uitgebreide bosbeheerplannen voldoen aan de criteria duurzaam bosbeheer en komen in aanmerking voor een FSC-label.

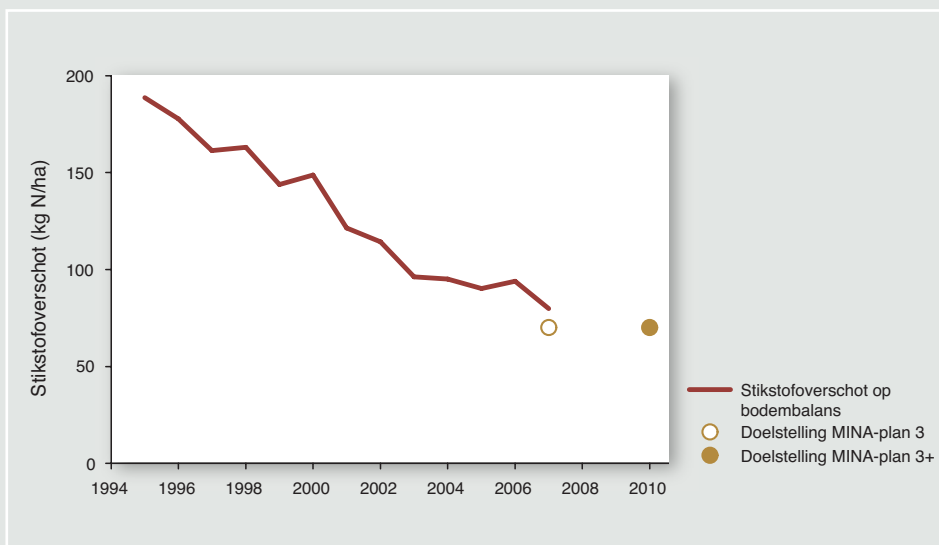

Bron: ANB

16 Stikstofoverschot op landbouwbodems

De stikstofbalans van een landbouwbodem bestaat aan de inputzijde uit de hoeveelheid stikstof die de landbouwbodem binnenkomt (via mest, atmosferische depositie, biologische stikstoffixatie, zaaigoed). De outputzijde bestaat uit de hoeveelheden stikstof die de landbouwbodem verlaten: nutriënten opgenomen door planten, de ammoniakemissie uit bodem en mest, en de overige emissies naar het milieu die via de landbouwbodem passeren. Deze laatste stroom is het stikstofoverschot op de bodembalans en is een indicator voor het verlies van nutriënten uit de landbouwbodem naar het milieu. Hoe groter het stikstofoverschot, des te groter het risico op uitspoeling naar grond- en oppervlaktewater, en des te voedselrijker de landbouwbodem als leefgebied voor planten en dieren. De opeenvolgende MINA-plannen bevatten de doelstelling het stikstofoverschot beneden de 70 kg N/ha te krijgen. De streefdatum van 2007 in het MINA-plan 3 werd in het MINA-plan 3+ verschoven naar 2010.

Tussen 1995 en 2007 daalde het stikstofoverschot met 58 %. Dat is te danken aan de afname van de veestapel, het verminderde kunstmestgebruik, de toenemende mestverwerking, de verhoogde voede-refficiëntie en de toename van de gewasafvoer door productiviteitsstijgingen. **In 2007 bedroeg het overschot 80 kg N/ha**, exclusief ammoniakemissie. De afstand tot de doelstelling bedraagt dus nog 10 kg N/ha. De lichte stijging in 2006 is het gevolg van de minder goede oogst dat jaar. **Indien de inspanningen aan eenzelfde tempo verder worden opgedreven, zal deze doelstelling tijdig worden gehaald.** Zowel het huidige stikstofoverschot op de bodembalans als de ammoniakemissie door de landbouw in Vlaanderen (57 kg N/ha cultuurgrond) behoren tot de hoogste van Europa (EEA, 2005).

Jaarlijks stikstofoverschot op de bodembalans van cultuurgronden in Vlaanderen.

Bron: VMM-MIRA

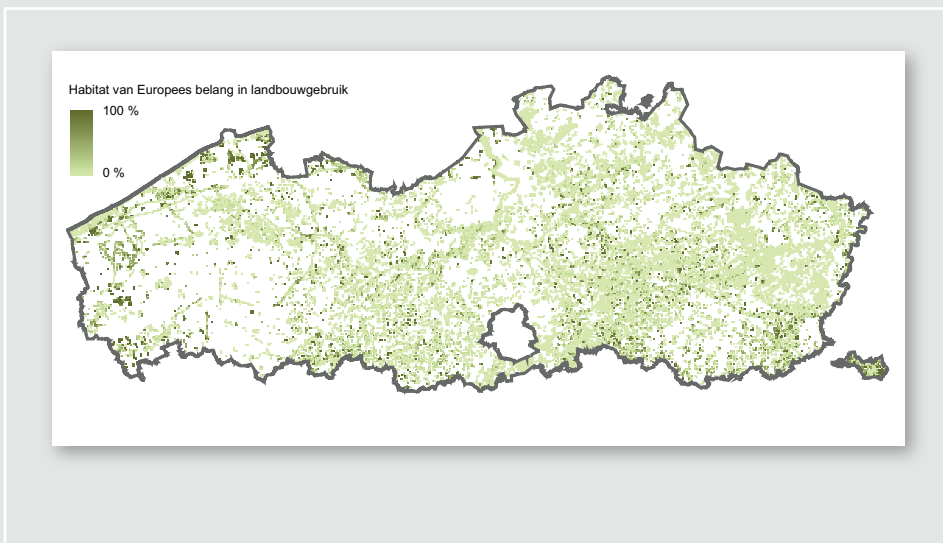
17 Oppervlakte in landbouwgebruik met hoge natuurwaarden

Het extensieve landbouwkundige gebruik van gronden vormt de grondslag voor heel wat karakteristieke, zeldzame of Europees belangrijke leefgebieden voor planten en dieren. Door toenemende schaalvergroting, specialisatie en productiviteit heeft de landbouw veel van die gebieden hetzij verlaten, hetzij ingrijpend gewijzigd. Een aantal van de habitats van Europees belang, waaronder een aantal heide- en graslandtypes, vinden hun oorsprong in extensief gebruik van gronden voor landbouwproductie. Die habitats in landbouwgebruik kunnen beschouwd worden als landbouwgrond met hoge natuurwaarden. Het behoud van die habitats is verplicht op Europees niveau.

Ongeveer 2 % (1.350 ha) van de 68.400 ha habitats van Europees belang die in Vlaanderen voorkomen, is in landbouwgebruik. Het grootste deel bestaat uit graslandhabitats (1.125 ha). De habitats in landgebruik komen verspreid voor over het Vlaamse grondgebied. Naast die habitats is er eveneens 820 ha regionaal belangrijk graslandbiotoop in landbouwgebruik aangegeven. Deze regionaal belangrijke graslandbiotopen zijn hoofdzakelijk halfnatuurlijke historisch permanente graslanden die weinig worden bemest en extensief worden beheerd. In Juni 2008 was op 91 ha (7%) van de graslandhabitats van Europees belang en op 126 ha (15 %) van het regionaal belangrijke graslandbiotoop een beheerovereenkomst botanisch beheer of natuur afgesloten.

In een studie van het Europees Milieuagentschap en het Joint Research Centre (Parrachini et al., 2008) werd op basis van een combinatie van de CORINE-geodataset met landbedekking en biodiversiteitgegevens een schatting gemaakt van de oppervlakten in landbouwgebruik met hoge natuurwaarden. Binnen de EU-27 behoort België met 19,7% bij de landen met het laagste percentage aan landbouwgebruik met hoge natuurwaarden. **Voor Vlaanderen wordt het landbouwgebruik met hoge natuurwaarden geschat op 7,1%.**

Habitats van Europees belang in landbouwgebruik (%)

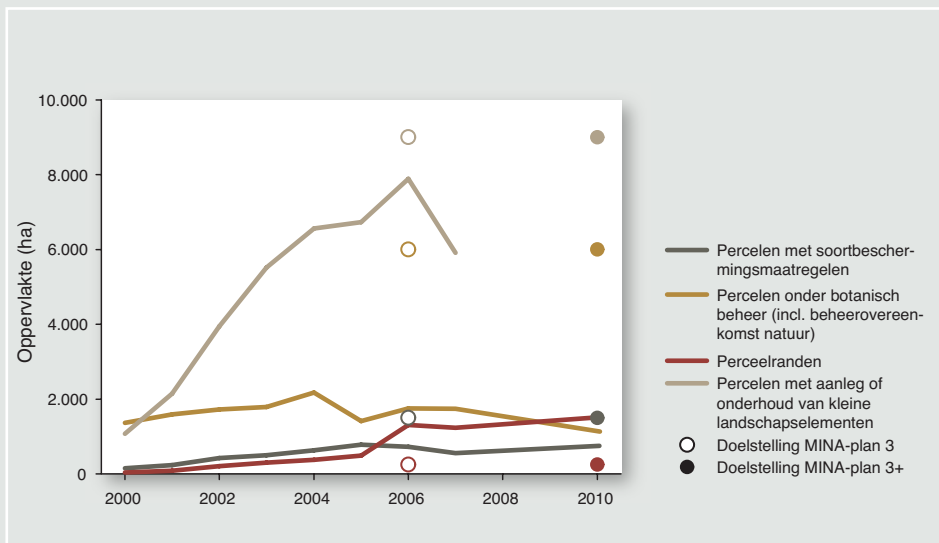
18 Oppervlakte beheerovereenkomsten met natuurdoelen

In het kader van de Vlaamse Programma's voor Plattelandsontwikkeling (2000–2006, 2007–2013) kunnen landbouwers vijf jaar durende beheerovereenkomsten sluiten met de Vlaamse overheid. Daarbij verbinden ze zich om meer voor milieu, natuur en landschap te doen dan de wettelijke randvoorwaarden en verplichtingen. Het MINA-plan 3+ voorziet een totaal van 16.750 ha beheerovereenkomst tegen 2010. Er zijn afzonderlijke oppervlakte doelen per type beheerovereenkomst.

De beheerovereenkomsten perceelrandenbeheer en -herstel en ontwikkeling en onderhoud van kleine landschapselementen kenden in de periode 2000–2006 een groot opnamesucces. Beide streven ze de versterking van de natuurlijke infrastructuur in het landbouwgebied na. In 2010 telde het Vlaamse landbouwgebied 1.441 ha perceelranden (5,9 keer het vooropgestelde doel) en liepen er overeenkomsten voor 96,1 ha houtkant/-wal en 194 km heg.

De beheerovereenkomsten die zich richten op ontwikkeling, behoud en herstel van agrarische soorten en levensgemeenschappen in daartoe afgebakende gebieden kennen een beperkter opnamesucces. In 2010 waren van de beoogde 1.500 ha soortbescherming (weidevogelbeheer, hamster- en akkervogelbescherming) en 6000 ha botanisch beheer + natuur respectievelijk 37 en 24 % gerealiseerd. De beheerovereenkomst natuur is uitdovend.

Kwantitatieve informatie over de mate waarin de beheerovereenkomsten hun natuurdoelen realiseren is nog niet voorhanden.

Bron: VLM

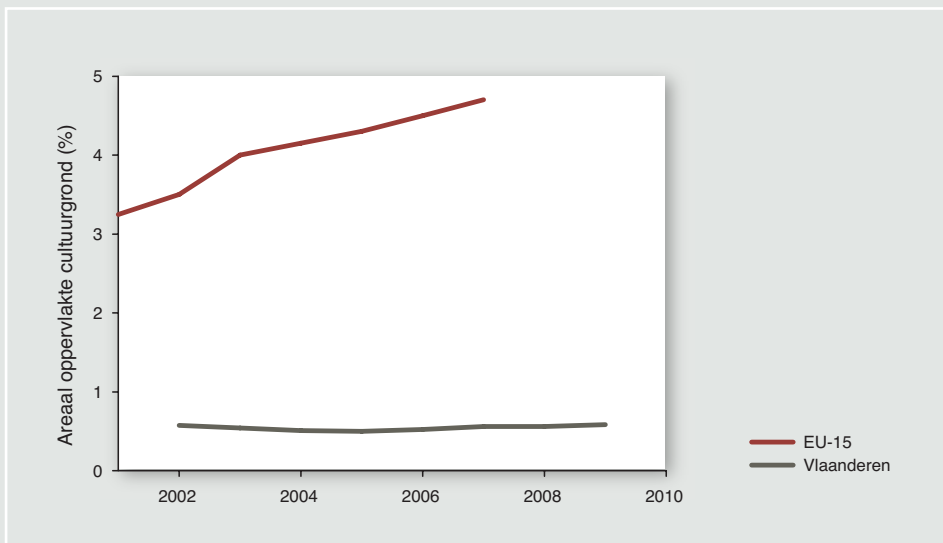
Oppervlakte cultuurgrond met natuurgerichte beheerovereenkomsten.

19 Oppervlakte biologische landbouw

Biologische landbouw is een bedrijfsvoering die maximaal gebruik maakt van hernieuwbare hulpbronnen en van de eigen systemen van de natuur om aantasting en ziekten van gewassen en vee te bestrijden. Synthetische bestrijdingsmiddelen, chemische meststoffen, antibiotica en genetische manipulatie worden niet gebruikt. Biologische bedrijfsvoering draagt meer bij tot de instandhouding van ecosystemen, huisvest doorgaans een hogere biodiversiteit en is minder belastend voor het milieu dan de gangbare bedrijfsvoering.

Het aandeel van de oppervlakte in biologisch landbouwgebruik bleef tussen 2002 en 2009 relatief stabiel. Tussen 2002 en 2005 daalden de oppervlakte en het aantal bedrijven. In 2006 werd die evolutie gekeerd en in 2009 bedroeg het areaal biologische landbouw 3.659 ha, wat overeenkomt met 0,6 % van de totale oppervlakte landbouw. **De beperkte toename in Vlaanderen staat in contrast tot de sterke toename van het biologisch bewerkte areaal in de EU-15. Verschillende socio-economische factoren liggen aan de basis van de beperkte toename.** Ten eerste is het voor de biologische landbouwer moeilijker om zijn product vermarkt te krijgen. Verder blijft het idee dat biologische landbouw technisch en bedrijfseconomisch moeilijk haalbaar zou zijn. Midden 2008 werd het Strategisch Actieplan Biologische Landbouw gelanceerd, met de bedoeling extra impulsen te geven aan de biologische bedrijfsvoering en aansluiting te vinden bij de Europese dynamiek.

Oppervlakte in landbouwgebruik met biologische bedrijfsvoering in Vlaanderen en Europa.

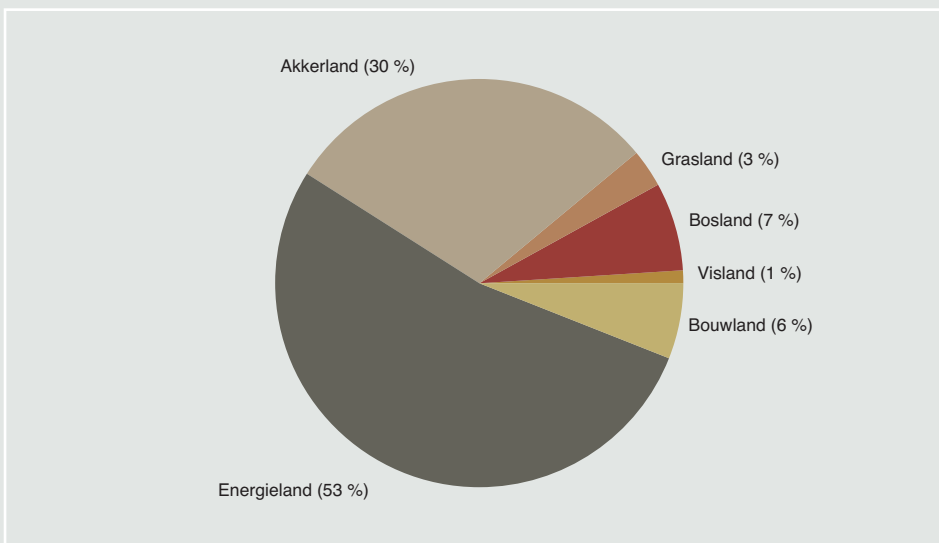

Bronnen: Departement Landbouw en Visserij, Eurostat

20 Ecologische voetafdruk

De ecologische voetafdruk is een geïntegreerde duurzaamheidsindicator die het gebruik van land (infrastructuur, recreatievoorzieningen, ...), het gebruik van biomassa (hout, gewassen, vissen, ...) en de CO₂-emissies (van fossiele brandstoffen) integreert tot een kwantitatieve grootte die te vergelijken is met de beschikbare biocapaciteit. De ecologische voetafdruk en de biocapaciteit worden uitgedrukt in globale hectare (gha). Een globale hectare vertegenwoordigt een gebied van 1 hectare met een gemiddelde biologische productiviteit. De voetafdruk bestaat uit zes landgebruikstypes: akkerland, grasland, visland, bosland, bouwland en energieland (Bruers & Verbeek, 2010).

De Vlaamse vraag naar biocapaciteit is bijna vijf keer groter dan het Vlaamse aanbod. De gemiddelde Vlaming heeft een ecologische voetafdruk van 6,3 gha. De Vlaamse biocapaciteit bedraagt slechts 1,3 gha. Vlaanderen heeft bijgevolg een ecologisch deficit van minstens 5 gha/inwoner. **De consumptie-voetafdruk van Vlaanderen is voornamelijk energiegebonden.** 53 % van de Vlaamse voetafdruk bestaat uit zogenaamd energieland. Dit is de oppervlakte bos die nodig is om de CO₂ die vrijkomt bij verbranding van fossiele brandstoffen op te vangen. De consumptie van hernieuwbare materialen (akkerland, bosland, grasland en visland) neemt 41 % voor zijn rekening. 6 % is bouwland (gebouwen, infrastructuur en recreatievoorziening). Ongeveer 90 % van de consumptie van hernieuwbare materialen steunt op landbouw- en bosgrond in het buitenland. Vlaanderen is dus sterk afhankelijk van andere regio's voor hernieuwbare materialen. Enkele mogelijke pistes om de ecologische voetafdruk te verlagen zijn energiebesparing, stadsinbreiding, verminderde vleesconsumptie, aanpassing van de voederwijze in de veeteelt, stimuleren van recyclage, ...

Ecologische voetafdruk per landgebruikstype (%)

Bron: VMM - MIRA, Ecolife

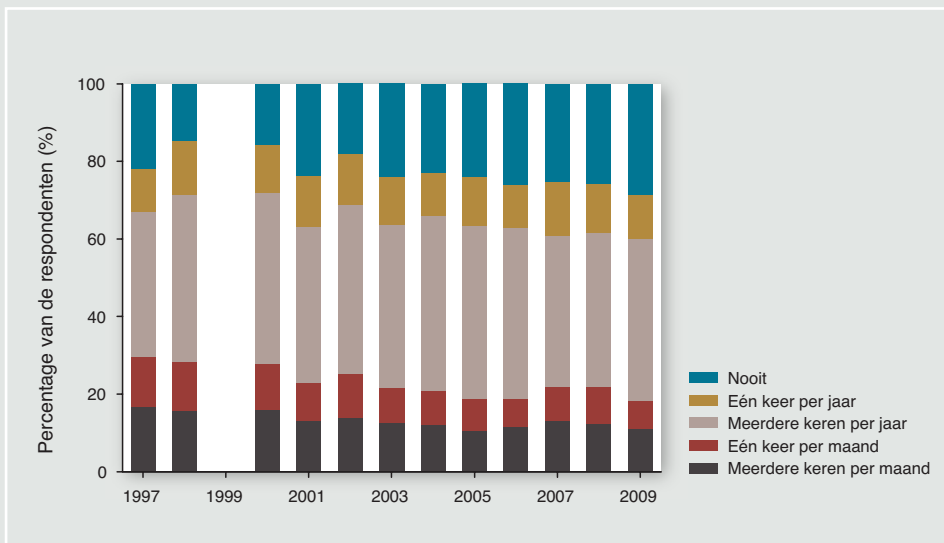
21 Bezoeken aan natuur- en bosgebieden

Het meer toegankelijk maken van natuur- en bosgebieden wordt in het Vlaams natuurbeleid gezien als een stimulerende maatregel die het maatschappelijk draagvlak voor natuur en biodiversiteit vergroot. Ook het Vlaams Regeerakkoord en de Beleidsnota Leefmilieu en Natuur pleiten voor een grotere toegankelijkheid van natuur en bos voor iedereen. Er zijn geen concrete beleidsdoelen geformuleerd. De jaarlijkse survey van de studiedienst van de Vlaamse Regering peilt hoe dikwijls Vlamingen bos- en natuurgebieden bezoeken (Beyst & Pickery, 2006).

Van 1.500 ondervraagde Vlamingen zegt zo'n 60 % minstens enkele keren per jaar een bos- of natuurgebied te bezoeken. De frequentie van de bezoeken is de laatste tien jaar afgenomen. Het aandeel Vlamingen dat zegt nooit een bos- of natuurgebied te bezoeken, is toegenomen van 22 % naar 28 %. Het aandeel Vlamingen daarentegen dat zegt één of meerdere keren per maand een natuurgebied te bezoeken, is sinds 1997 gedaald van 30 % tot 18 %.

De Vlaamse Regering keurde op 5 december 2008 het besluit over de toegankelijkheid van bossen en natuurrezervaten goed. Zij hoopt hiermee de recreatieve mogelijkheden van bossen en natuurrezervaten beter te kunnen valoriseren. Bij de organisatie van de openstelling van natuur- en bosgebieden wordt getracht rekening te houden met de maatschappelijke behoefte aan toegankelijke natuur en de draagkracht van de natuur voor zachte recreatie.

Frequentie van bezoeken aan bos- en natuurgebieden.

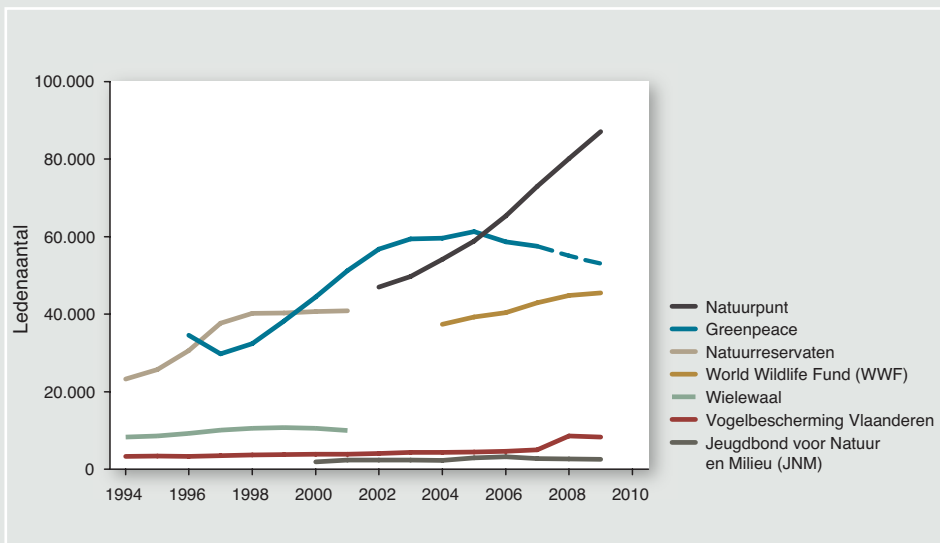
Bron: Studiedienst van de Vlaamse Regering

22 Ledenaantallen van natuurverenigingen

Het aantal leden van natuurverenigingen geeft een indicatie van de maatschappelijke interesse en het middenveld draagvlak voor natuur en natuurbeleving. De evolutie van de indicator wordt evenwel ook beïnvloed door de intensiteit en performantie van de wervingscampagnes door de betrokken organisaties. Het MINA-plan 3+ stelt als plandoelstelling voorop om de rol van de milieu- en natuurverenigingen binnen het natuur- en milieubeleid te versterken. Concrete doelen werden niet geformuleerd.

De evolutie van de ledenaantallen van de natuurverenigingen die over gans Vlaanderen actief zijn, toont een divergerend beeld. Natuurpunt toonde de voorbije jaren een aanhoudend sterke toename van haar ledenbestand. Ook WWF België en Vogelbescherming Vlaanderen kennen een gestage groei in hun ledenaantal. Greenpeace (Nederlandstalige leden) en JNM zien hun ledenbestand al enkele jaren dalen.

Sinds 2006 is Natuurpunt de grootste natuurvereniging in Vlaanderen. Met ruim 87.000 leden vertegenwoordigde zij in 2009 3,3 % van de Vlaamse huishoudens. De vereniging ontstond in 2002 uit de fusie van Natuurrezervaten en De Wielewaal en kent de laatste jaren een gemiddelde toename van haar ledenaantal met 7.000 per jaar.

Ledenaantallen van natuurverenigingen.

Bron: Natuurverenigingen

Literatuur

Beyst V. & Pickery J. (2006). Bezoek aan natuur- en bosgebieden. Nota van de Studiedienst van de Vlaamse Regering. Studiedienst van de Vlaamse Regering, Brussel.

Bruers & Verbeek (2010). De berekening van de ecologische voetafdruk voor Vlaanderen. Studie uitgevoerd in opdracht van de Vlaamse Milieumaatschappij, MIRA. Onderzoeksrapport MIRA/2010/01, Ecolife

European Commission (2006). Communication from the Commission. Halting the loss of biodiversity by 2010 - and beyond. Sustaining ecosystem services for human well-being. COM (2006) 216 final. European Commission, Brussels.

European Environment Agency (2001). Nitrogen and phosphorus in river stations.
http://themes.eea.europa.eu/Specific_media/water/indicators/phosphor/yir01wq2NP.pdf

European Environment Agency (2005). Exposure of ecosystems to acidification, eutrophication and ozone (CSI 005)
http://themes.eea.europa.eu/IMS/ISpecs/ISpecification20041007131526/IAssessment1116513959574/view_content

European Environment Agency (2005). Gross nutrient balance (CSI 025).
http://themes.eea.europa.eu/IMS/IMS/ISpecs/ISpecification20041007132056/IAssessment1116847222566/view_content

European Environment Agency (2007). Streamlining European Biodiversity Indicators (SEBI): Draft EEA technical report. European Environment Agency, Copenhagen.

European Environment Agency (2008). Nutrients in freshwater (CSI 020).
http://themes.eea.europa.eu/Specific_media/water/indicators/phosphor/yir01wq2NP.pdf

European Environment Agency (2009). Progress towards the European 2010 biodiversity target. EEA report N° 4/2009. (<http://biodiversity-chm.eea.europa.eu/information/indicator/F1090245995/>)

Paelinckx, D., Van Landuyt, W., De Bruyn, L. (Ed.) (2008). Conservation status of the Natura 2000 habitats and species. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, 2008(15). Research institute for nature and forest: Brussels : Belgium

Paracchini M.L., Petersen, J-E., Hoogeveen, Y., Bamps, C., Burfield, I., van Swaay, C. (2008): High Nature Value Farmland in Europe - An estimate of the distribution patterns on the basis of land cover and biodiversity data, Report EUR 23480 EN. 87 p.

van Roomen M., van Winden E., Koffijberg K., Ens B., Hustings F., Kleefstra R., Schoppers J., van Turnhout C., SOVON ganzen- en zwanenwerkgroep & Soldaat L. (2006). Watervogels in Nederland in 2004/2005. RIZA-rapport BM06.14, SOVON-monitoringsrapport 2006/02. SOVON Vogelonderzoek, Beek-Ubbergen.

Vansteenwegen Ch. (2006). La surveillance de l'avifaune commune par "points d'écoute" en Wallonie. Analyse 1990-2005. Aves 43: 201-250.

Verloove F. (2002). Ingeburgerde plantensoorten in Vlaanderen. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 2002(20). Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.

Vermeersch G., Anselin A., Devos K., Herremans M., Stevens J., Gabriëls J. & Van Der Krieken B. (2004). Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 2004(23). Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.

Afkortingen

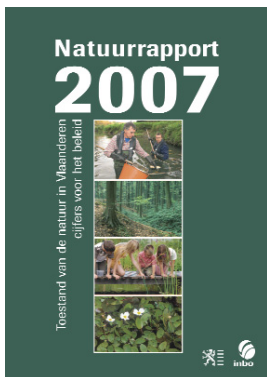
ANB	Agentschap voor Natuur en Bos
BTO	British Trust for Ornithology
EEA	European Environment Agency (Europees Milieuagentschap)
LNE	Leefmilieu, Natuur en Energie
L&V	Landbouw en Visserij
MINA-plan 3	Vlaams milieubeleidsplan 2003-2007
MINA-plan 3+	Vlaams milieubeleidsplan 2008-2010
MIRA	Milieurapport
RSV	Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen
RWO	Ruimtelijke Ordening, Wonen en Onroerend Erfgoed
SEBI	Streamlining European 2010 Biodiversity Indicators
SOVON	Vogelonderzoek Nederland
VITO	Vlaams Instituut voor Technologische Onderzoek
VLM	Vlaamse Landmaatschappij
VMM	Vlaamse Milieumaatschappij

Producten Natuurrapportering INBO

Natuurverkenning 2030

De natuurverkenning 2030 is het eerste natuurrapport dat aan de hand van scenario's de toekomstige ontwikkelingen verkent. Het doel is inzicht te verwerven in de wijze waarop de natuur op langere termijn (2030) bij bepaalde strategische beleidskeuzes zou kunnen evolueren. Het rapport wordt ondersteund door een reeks wetenschappelijke rapporten. De resultaten van de scenario's zijn te consulteren op de website www.natuurverkenning.be.

Natuurrapport 2007

Het natuurrapport 2007 geeft een overzicht van de toestand van de natuur in Vlaanderen in 16 hoofdstukken (360 p.). Dit natuurrapport schenkt bijzondere aandacht aan de uitvoering van de Habitatrichtlijn in Vlaanderen. Dit rapport is te consulteren op de website www.nara.be.

www.natuurindicatoren.be

De website www.natuurindicatoren.be geeft een overzicht van de toestand van de natuur aan de hand van meer dan 100 natuurindicatoren die geregeld worden geüpdatet.

Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) is het Vlaamse onderzoeks- en kenniscentrum voor natuur en het duurzame beheer en gebruik ervan. Het INBO verricht onderzoek en levert kennis aan al wie het beleid voorbereidt, uitvoert of erin geïnteresseerd is.

Als toonaangevende wetenschappelijke instelling werkt het INBO in de eerste plaats voor de Vlaamse overheid, maar het levert ook informatie voor internationale rapporteringen en gaat in op vragen van lokale besturen. Daarnaast ondersteunt het INBO onder meer organisaties voor natuurbeheer, bosbouw, landbouw, jacht en visserij. Het INBO maakt deel uit van nationale en Europese onderzoeksnetwerken. Het maakt zijn bevindingen ook bekend bij het grote publiek.

Het INBO telt ongeveer 250 medewerkers, voornamelijk onderzoekers en technici. Naast de hoofdzetel in Brussel, heeft het INBO vestigingen in Geraardsbergen, Groenendaal en Linkebeek.

De rapportering over de toestand van de natuur in Vlaanderen gebeurt in belangrijke mate aan de hand van indicatoren. De website Natuurindicatoren www.natuurindicatoren.be bevat voor elke indicator een fiche met cijfermateriaal en beknopte achtergrondinformatie. De brochure Natuurindicatoren 2010 brengt de voornaamste indicatoren samen. Die brochure is ook beschikbaar in het Engels: Biodiversity indicators 2010.

Alle publicaties zijn beschikbaar op www.inbo.be

